

УДК 811.161.2'243:(82+78)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.2>

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ «ПІСНІ ПРО РУШНИК» ТА ЇЇ ТРАНСЛЯЦІЯ ІНШОМОВНІЙ АВДИТОРІЇ

THE SOCIO-CULTURAL CONTENT LINE OF THE "Song About a Rushnyk" AND ITS TRANSMISSION TO A FOREIGN-LANGUAGE AUDIENCE

Горда О.М.,

orcid.org/0000-0001-8120-9591

кандидатка філологічних наук,

старша наукова співробітниця

*Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків
з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»*

Сучасна лінгводидактика фокусується на створенні навчальних матеріалів соціокультурного та лінгвокраїнознавчого змісту. У статті акцентовано увагу на дидактичній цінності тексту А. Малишка «Пісня про рушник» в контексті навчання української мови як іноземної (УМІ).

Актуальність дослідження обґрунтована необхідністю та важливістю залучення до процесу навчання мови пісенних матеріалів.

На підставі аналізу лінгводидактичних праць з'ясовано, що слухання та виконання пісень сприяє продуктивності в практикуванні мови та справляє хороший ефект на формування вторинної мовної особистості.

Мета статті – дослідити особливості соціокультурної змістової лінії «Пісні про рушник» та запропонувати методичні рекомендації щодо вивчення цього пісенного тексту на занятті з УМІ (рівень В1).

Застосування методів спостереження, систематизації та аналізу дало змогу виявити складові, які формують соціокультурну лінію твору. Серед них образ матері, взаємини матері та сина, образ-символ українського рушника-оберега, образи дороги, вранішньої зорі та ін. Запропоновано завдання та подано методичні рекомендації, що допоможуть розкрити ці образи для іноземця шляхом створення різних комунікативних ситуацій: діалог між студентами, побажання близькій людині, з якою доводиться розлучатися тощо та семантизувати лексику на їх позначення.

З'ясовано, що текст «Пісні про рушник» є вдалим навчальним матеріалом для формування мовної компетенції, зокрема в аспекті вивчення стилістичних засобів лексики та синтаксису.

Зроблено висновки, що інтеграція пісенного тексту А. Малишка у процес оволодіння українською мовою дасть змогу задіяти під час роботи над нею різні види мовленнєвої діяльності, сприятиме формуванню соціокультурної компетенції іношомовців, допоможе адаптуватися та краще орієнтуватися в іношомовному суспільстві, полегшить взаємодію з носіями мови та дасть змогу глибше пізнати національну ментальність українців.

Ключові слова: лінгводидактика, пісенні тексти як навчальний матеріал, «Пісня про рушник» А. Малишка, соціокультурна змістова лінія, українська мова як іноземна.

Modern linguodidactics focuses on the creation of teaching materials with socio-cultural and country-specific studies content. The article emphasizes on the didactic value of "Song About a Rushnyk" by Andrii Malyshko in the context of teaching Ukrainian as a foreign language (UFL).

The relevance of the study is substantiated by the necessity and importance of involving song materials in the process of language teaching.

It is opined that listening to and performing songs in classes with UFL promotes productivity in language practice and has a good effect on the formation of a secondary language identity.

The purpose of the article is to study the peculiarities of the socio-cultural content line of the "Song About a Rushnyk" and to propose methodological recommendations for studying this song text in classes with UFL at B1 level.

The author uses methods of observation, systematization, and analysis. This made it possible to identify the components that form the socio-cultural line of the work. The image of the mother, the relationship between mother and son, the Ukrainian towel-amulet as image-symbol, the images of the road, the morning star, etc are among them.

It has been found that the text of the "Song About a Rushnyk" is a successful teaching material for the formation of language competence, particular in terms of learning stylistic means of lexis and syntax.

It is concluded that the integration of song lyrics by Andrii Malysko into the process of learning the Ukrainian language will allow to use different types of speech activities, contribute to the formation of socio-cultural competence of foreigners, help to adapt and better navigate in a foreign-speaking society, facilitate interaction with native speakers and allow to get a deeper understanding of the national mentality of Ukrainians.

Key words: linguodidactic, song lyrics as educational material, "Song About a Rushnyk" by A. Malysko, socio-cultural content line, Ukrainian as a foreign language.

Постановка проблеми. Мовне багатство поетичної спадщини А. Малишка, який «зумів знайти свою ноту» [7, с. 232] у творенні образів Батьківщини, матері, української природи та побуту, неодноразово привертало увагу дослідників. У фокусі зацікавлень мовознавців – насамперед зв'язок мовотворчості поета з фольклорними джерелами, про що свідчать дослідження С. Єрмоленко, Т. Беценко, Л. Мацько, Н. Мех, Л. Кравець і А. Вертепної, І. Підгородецької та ін. [7, 2, 12, 13, 9, 17]. І це закономірно, адже низка поетичних творів цього митця слова стали піснями: «Ми підемо, де трави похили...», «Київський вальс», «Білі каштани», «Цвітуть осінні тихі небеса», «Пісня про вчительку», «Чому сказати й сам не знаю» і відома у світі «Пісня про рушник». Вони «поповнили лінгвокультурну концептосферу української мови» [12, с. 11] і репрезентують «особливість індивідуалізованого вияву національного світогляду» [9, с. 12], а лексема *пісня* є однією із ключових у творчості поета [13, с. 25]. Окрім того, «Пісня про рушник» зі збірки «Серце моєї матері» А. Малишка, музику до якої створив П. Майборода, перекладена та звучить багатьма мовами світу, зокрема польською, англійською, французькою, китайською [18; 11].

У тексті «Пісні...» наскрізно простежується соціокультурна змістова лінія, яку формують образ матері, взаємини матері та сина, образ-символ українського рушника-оберега та ін., що говорить про її дидактичну цінність, зокрема в контексті навчання української мови як іноземної (УМІ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У низці публікацій із лінгводидактики (праці О. Антонів, О. Деньги, Н. Мартинишин, Н. Гавриди, Л. Назаревич і Н. Денисюк, В. Ніколаєва, О. Шевченко та ін.) уже подано рекомендації щодо залучення українських народ-

них і авторських пісень до вивчення в іншомовній аудиторії. Аналіз лінгводидактичних досліджень [1, с. 207; 16, с. 169; 6, с. 47–53; 14, с. 95; 15, с. 33–34; 22, с. 319] показує, що використання пісень (і народних, і літературних) сприяє продуктивності в практикуванні іноземної мови та ефективно впливає на формування вторинної мовної особистості. Як зазначає В. Ніколаєв, «навіть при інтенсивному курсі викладання української мови, який складається з 10 занять, метод використання пісенного матеріалу на кожному з них дозволить студентам додатково засвоїти до 200 лексичних одиниць (по 20 – з кожною піснею)» [15, с. 34], а це важливо в процесі оволодіння мовою.

Лінгводидакти спостерігають неабияке зацікавлення піснями надбаннями українців у іншомовців різних національностей, які «із задоволенням слухають, вивчають і співають українські пісні» [3, с. 30].

Постановка завдання. Перелік пісенних текстів, запропонованих як навчальні в курсі УМІ, частково систематизовано в нашій публікації «„Ой, у лузі червона калина похилилася“: вивчення пісенної спадщини українців в іншомовній аудиторії» [5, с. 67]. Проте серед зазначеного списку рекомендованих пісенних текстів немає «Пісні про рушник» А. Малишка. На важливості залучення цього матеріалу до вивчення УМІ акцентує І. Прожогіна в контексті вивчення етнокультурного концепту *вишиванка* [20, с. 33]. Немає й окремих лінгводидактичних розвідок, присвячених використанню цього пісенного тексту у процесі навчання УМІ, що говорить про актуальність порушеної теми.

Мета статті – дослідити особливості соціокультурної змістової лінії «Пісні про рушник» та запропонувати методичні рекомендації до вивчення цього пісенного тексту на занятті з УМІ (рівень B1).

Виклад основного матеріалу. Головний образ досліджуваної пісні – це образ матері, яка дає синові в дорогу прадавній оберіг українців – рушник [11]. Такі лексеми як *мати*, *син* і под. належать до парадигми родинної лексики та є «яскравими виразниками світобачення українця» [10, с. 73]. А найбільш об'єктивно відтворює це світобачення архетип *мати*, в якому, на думку дослідників, втілений «ідеал жінки-матері як уособлення найвищих моральних цінностей: доброти, самовідданості, любові, працьовитості, милосердя,

турботливості» [10, с. 70]. Через зміст цих лексем, переданий у пісенному тексті А. Малишка, іншомовець зможе розкрити та пізнати характерну для української культури глибину почуттів у взаєминах людей, поєднаних родинними зв'язками, у конкретному випадку – матері та сина.

Лексема *рушник* в українській мові наповнена «етнокультурним змістом» [8, с. 50], тому необхідно детально розкрити її значення для іншомовної аудиторії. Пропонуємо зробити це через діалог між студентами. Подаємо зразок:

Олеся:	Вітаю, Барбаро, у Львові! Дуже рада бачити тебе.
Барбара:	Привіт! Я теж дуже рада нашої зустрічі.
Олеся:	Сподіваюся, що за ці два тижні канікул, які ти вирішила провести зі мною, зможу трохи показати тобі Україну.
Барбара:	О, це чудово! Я так мрію побачити Карпати.
Олеся:	Знаю про твоє бажання, тож зарезервувала нам номер у етноготелі у відомому курортному місті Трускавець. Ми будемо жити в кімнаті з рушниками.
Барбара:	Це наче у ванній кімнаті?!
Олеся:	Та ні. Я маю на увазі номер, прикрашений вишитими рушниками з різних регіонів України. Вони такі гарні.
Барбара:	А, он воно що. То розкажи мені більше про ті рушники.
Олеся:	Гаразд. Вишитий рушник – це оберіг українців. Його використовують у різних життєвих ситуаціях: коли народжується дитина, під час одруження, зустрічі гостей, коли надовго проводжають у далеку дорогу. А вишиті візерунки на ньому – це символи. Ромб із крапочкою посередині означає засіяне поле, людська фігурка – жінку, що оберігає родину та дім, ми називаємо її берегинєю.
Барбара:	Це так цікаво те, що ти розповідаєш.
Олеся:	О, про рушники можна ще багато розповісти, але я хочу, щоб ти їх спочатку побачила. А український поет Андрій Малишко разом із композитором Платоном Майбородою написали «Пісню про рушник». Хочеш її послухати?
Барбара:	Так, за любки.
Олеся:	Можемо спочатку послухати її українською, а потім польською чи англійською, а ще спробувати поспівати.
Барбара:	Як чудово ти придумала!

У пісенному тексті розкритою образ дороги, який автор подає «через формули побажання»: «Хай на ньому цвіте росяниста доріжка...» [21, с. 15]. Ці побажання необхідно детально обговорити та з'ясувати, що вони означають. На їхньому прикладі доречно запропонувати іноземним студентам створити свої варіанти побажань близькій людині, з якою довелося надовго розлучитися, та пригадати з ними слова прощання (розлуки, розставання) як важливі складові мовного етикету.

Дотично можна з'ясувати, в яких ситуаціях кажемо: *До побачення! Бувай! Прощай! До завтра! До зустрічі! Бувайте здорові! Хай вам (тобі) щастить! Щасливої дороги! На добраніч! Усього доброго! На все добре! Усього найкращого!* тощо.

Варто звернути увагу іноземців і на лексему *зоря*. В українській міфології, фольклорі та художній літературі зоря є образом-символом «животворної й родючої природи; дівчини-кра-

суні, кохання; доброї душі; нового щасливого життя; світлого духу, оборонця людей; вічності; очей Бога» та ін. [19, с. 300–301]. В усній народній творчості зоря може бути «вранішньою, вечірньою чи полуденною» [19, с. 300–301].

У згаданому пісенному тексті А. Малишка *зоря* водночас символізує і початок дня, і початок самостійного дорослого життя: «І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала...». З огляду на це, доречно запропонувати студентам з'ясувати значення цієї лексеми та дати завдання дібрати до неї синоніми. Запитати, чи траплявся їм образ *зорі* в інших поетичних (пісенних) або прозових творах. Можна навести приклад звертання до *вечірньої зорі* в поезії Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя».

Окрім того, текст «Пісні про рушник» є вдалим навчальним матеріалом для формування мовної компетенції, зокрема в аспекті вивчення синтак-

сису, адже містить речення, ускладнені однорідними членами, наприклад: *Хай на ньому цвіте росяниста доріжка, і зелені луги, й солов'їні гаї, і твоя незрадлива материнська ласкава усмішка, і засмучені очі хороші твої*; або *І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю: і дитинство, й розлука, і вірна любов та ін.*

Багатий він і на стилістичні засоби синтаксису та лексики: звертання (*рідна мати моя*); порівняння (*простелю, наче долю*); епітети (*ласкава усмішка, засмучені очі, рушник вишиваний, росяниста доріжка* тощо); метафори (*цвіте... доріжка, шелест трав, щебетання дібров; оживе... і дитинство, й розлука, і вірна любов*).

Варто звернути увагу на використання засобів милозвучності української мови, зокрема чергування сполучників *і – й*. Проаналізувати, чи дає змогу поетичний (пісенний) текст дотриматися правила милозвучності.

Роботу над пісенним матеріалом можна доповнити пошуковою діяльністю з вивчення постаті А. Малишка та історії створення його пісні.

У цьому контексті доречно застосувати методичний прийом «читання зигзагом», що полягає в опрацюванні низки різних текстів, об'єднаних спільною тематикою, чи частин одного тексту. Детальніше про нього див. у нашій публікації [4, с. 283–285]. Як варіант студенти можуть підготувати свої проекти (презентації) про поета та його пісенний і поетичний спадок.

Висновки. Інтеграція досліджуваного пісенного тексту А. Малишка у процес оволодіння українською мовою дасть змогу задіяти у процесі роботи над нею різні види мовленнєвої діяльності, сприятиме формуванню соціокультурної компетенції іншомовців, допоможе адаптуватися та краще орієнтуватися в іншомовному суспільстві, полегшить взаємодію з носіями мови та дасть змогу глибше пізнати національну ментальність українців.

Перспективу подальших розвідок в окресленому напрямку вбачаємо у дослідженні лінгводидактичного та соціокультурного потенціалів пісні «Два кольори» Дмитра Павличка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонів О. Українська пісня як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. Вип. 4. С. 206–211.
2. Беценко Т. П. Фольклорні джерела поетичної мовотворчості Андрія Малишка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 24(1). С. 7–11. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v24/part_1/4.pdf (дата звернення: 03.10.2022).
3. Бойко Г. І. Навчальний посібник з української мови як іноземної для чужоземних студентів «Місто Лева» рівня В2 як основний лінгвокраїнознавчий підручник. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXIV. Т. 2. С. 28–33. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/710023.pdf> (дата звернення: 19.10.2022).
4. Горда О. Методичні прийоми інтерактивної роботи з текстом: «читання зигзагом». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 39. Т. 1. С. 282–287. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/39_2021/part_1/48.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
5. Горда О. «Ой, у лузі червона калина похилилася»: вивчення пісенної спадщини українців в іншомовній аудиторії. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 66–71. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/51/part_1/12.pdf (дата звернення: 16.12.2022).
6. Деньга О., Ісаєнко Т. Використання пісенного матеріалу на уроках української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2021. Вип. 39. С. 42–56. URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/18682-Текст%20статті-36510-1-10-20220810%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/18682-Текст%20статті-36510-1-10-20220810%20(1).pdf) (дата звернення: 22.01.2023).
7. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999. 431 с.
8. Єрмоленко С. Універсалізм української мови. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. Київ: Рада, 2007. Т. XVII. С. 40–54. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/17.pdf> (дата звернення: 04.10.2022).
9. Кравець Л., Вертепна А. Народнопоетична метафора в мовотворчості А. Малишка. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 12–18. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/78/2_ks_78.pdf (дата звернення: 04.10.2022).
10. Лісняк Н. І. Культурологічна значущість лексики, пов'язаної з поняттям «рід» у лемківській пісні. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 68–74. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/31170/Nzfn_2013_1_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 19.10.2022).
11. Малишко А. Моя стежина = Andrii Malychko. Mon chemin : Поезії, покладені на музику / Упор., передм., переклад з української французькою Д. Чистяка. Київ : Пульсари, 2012. 70 с.
12. Мацько Л. Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 7–11. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/78/1_ks_78.pdf (дата звернення: 05.10.2022).

13. Мех Н. «Пісня, що народ заколосила...» (образ пісні в поетичній мові А. Малишка). *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 22–25. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/110479/05-Mekh.pdf?sequence=1> (дата звернення: 04.10.2022).
14. Назаревич Л. Т., Денисюк Н. Р. Пісенна творчість – компонент методики навчання української мови як іноземної. *Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. уч.), м. Тернопіль, 6 листоп. 2020 р. / за заг. ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль, 2020. С. 95–97. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16568/1/nazarevuch_I.pdf. (дата звернення: 23.08.2022).
15. Ніколаєв В. В. Відео-контент із субтитрами як інструмент для поглибленого вивчення української мови студентами-іноземцями. *Альманах науки*. 2018. № 6/2 (15). URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2018/6%20\(15\)/209.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2018/6%20(15)/209.pdf) (дата звернення: 19.10.2022).
16. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 255 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/401> (дата звернення: 17.08.2022).
17. Підгородецька І. «І я пройду путі до краю, красу приймаючи земну...» (мовний образ краси в поезії А. Малишка). *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 30–33. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/78/6_ks_78.pdf (дата звернення: 05.10.2022).
18. Пісня про рушник мовами світу. URL: <https://amazing-ukraine.com/pisnia-pro-rushnyk-movamy-svitu-video/> (дата звернення: 20.10.2022).
19. Потапенко О. Зоря. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-те вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В.М., 2015. С. 300–301. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kotsur_Viktor/Entsyklopedychnyi_slovyk_symboliv_kultury_Ukrainy.pdf (дата звернення: 23.01.2023).
20. Прожогіна І. Лінгводидактичний потенціал етнокультурного концепту вишиванка в навчанні української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2022. Вип. 41. С. 26–45. URL: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-41-02> (дата звернення: 27.01.2023).
21. Пустовіт Л. О. «Отак воно у пісні зацвіло...». *Культура слова*. 1987. Вип. 33. С. 14–17. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine33-4.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).
22. Шевченко О. Пісенне мистецтво на заняттях з української мови як іноземної. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*. Матеріали навч.-наук. конференції з міжнар. уч., м. Полтава, 24 бер. 2022 р. Полтава: АСМІ, 2022. С. 317–319. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/18323/1/Songs_at_the_Ukrainian_lessons.pdf (дата звернення: 18.10.2022).